उद्यमशीलता र पारदर्शिता : सहकारी प्रतिवद्धता

(६९ औं राष्ट्रिय सहकारी दिवसका उपलक्ष्यमा राष्ट्रिय सहकारी महासंघद्वारा आयोजित कार्यक्रममा प्रस्तुतिका लागि तयार परिएको)

गोपीनाथ मैनाली

२०८२

प्रस्तुती संरचना

- सहकारी व्यवसाय र अवस्थाको संक्षिप्त झलक
- सहकारी उद्यमशीलता अपेक्षा र अवस्था
- सहकारीमा पारदर्शिता के, किन र कस्तो छ
- सहकारी उद्यमशीलताका केही उदाहरण
- सान्दर्भिक कुरा ।

सहकारी व्यवसाय

- सहकार्य र पारस्परिकता मार्फत सदस्यको आर्थिक, समाजिक र सांस्कृतिक हितका लागि गरिने सामुदायिक कार्य ।
- सहकारी व्यवसायले समानता, आत्मनिर्भरता र आपसी सहयोगमा आधारित भै नाफा भन्दा सेवालाई मुख्य उद्देश्य मान्दछ ।
- सदस्यको आर्थिक सहभागिता (आफै पूजी जम्मा गर्छन्, व्यवसायमा सक्रिय भै आफूहरुको हित गर्ने) को व्यवसाय । (सहकारीको सिद्धान्त ३)

सहकारी र अन्य व्यवसायमा रहने भिन्नता

- अन्य व्यवसायभन्दा यसकारण फरक छ कि यसमा :
  - लगानी कर्ता (Person who own)
  - निर्णय र नियन्त्रण कर्ता (Person who control)
  - लाभग्राही वा फाइदा लिने व्यक्ति (person who use)
    - » एकै हुन्छ। यो सदस्यहरुको आफ्नो व्यवसाय, आफ्नो लगानी र आफ्नो स्वामित्वको व्यवसया हो।
    - » त्यसैले यो For profit business र Non profit business भन्दा फरक हुन्छ। यो स्वावलम्वनको अभियान हो
- अन्य व्यवसायसंग कसरी मिल्दो छ ?
  - सहकारी पनि efficient, effective, well managed र वित्तीय रुपमा धानिन सक्ने र ग्राहक स्वाद एवम् सन्तुष्टि दिनसक्ने हुनुपर्छ।

सहकारी व्यवसाय सफलता सूचक

- सदस्य योगदान
- सदस्य सहभागिता
- व्यवसाय
- प्रतिफल
- साझा भावना
- महिला र बञ्चितीमा परेकाहरुको परिचालन

सहकारी व्यवसायको सांखिकीय झलक

- सहकारी संख्या : ३२,९६५
- सहकारीमा आवद्धता : करिव ७३ लाख
- कुल शेयर पूजी : रु १४३ अर्व २९ करोड,
- बचत : ११२५ अर्व २८ करोड
- कर्जा प्रवाह : रु ९२३ अर्व ४७ करोड
- नेपालको सबैभन्दा बृहद सामाजिक सञ्जाल (करिव ८० प्रतिशत घरपरिवारमा पुगेको)

सहकारी उद्यमको संवैधानिक निर्दिष्टता

- 'सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र विकास मार्फत....समाजवाद उन्मुख स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माण (धारा ५०, आर्थिक उद्देश्य) ।
- धारा ५१ (राज्यका नीतिहरु) (घ)
  - (१) सार्वजनिक निजी सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ पार्ने ।
  - (३) सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै राष्ट्रिय विकासमा अत्यधिक परिचालन गर्ने
- संविधानको धारा ५७
  - संघीय अधिकार सूची (अनुसूची ५) सहकारी नियमन
  - प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार सूची (अनुसूची, ६ र ८) मा सहकारी संस्था परिचालन
  - साझा अधिकार सूची (अनुसूची ९) मा सहकारी पहिलो क्रममा रहेको ।

सहकारी समाज (व्यवसाय) का सामान्य प्रकार

- उपभोक्ता सहकारी समाज (Consumer’s coop societies)
- उत्पादक सहकारी समाज (Producer’s coop societies)
- बजार सहकारी समाज (Marketing coop societies)
- कृषि सहकारी समाज (Farmer’s coop societies)
- वित्तीय सहकारी समाज (Credit coop societies/credit union)
- आवास सहकारी समाज (Cooperative housing societies)
- श्रमिक सहकारी समाज (Worker's coop societies)

नेपाल कानूनमा सहकारी व्यवसायका प्रकार

- **उत्पादक :** कृषि, दुग्ध, चिया, कफी, उखु, जुनार, सुपारी, जडिवुटी, विउ विबजन, मौरी पालन, तरकारी र फलफूल, पशपन्छि पालन, माछा पालन ।
- **उपभोक्ता** : उपभोक्ता भण्डार, विधुत, सञ्चार र स्वास्थ्य ।
- **वित्तीय** : बचत तथा ॠणको कारोवार गर्ने मात्र ।
- **श्रमिक** : हस्तकला, खाध्य परिकार, गैह्र खाध्य औधोगिक उत्पादन, भोजनालय ।
- **बहुउद्देश्यीय** : उत्पादक, उपभोग, वित्तीय र श्रमिक ।

विशिष्टिकृत सहकारी स्थापना हुन सक्ने ।

सहकारी र आर्थिक उद्यमशीलता विकास

- **उद्यमशीलता** : स्रोत साधनको अभ्यासबाट मूल्य वा उपयोगिता सिर्जना गर्ने प्रक्रिया ।
- **सहकारी आर्थिक उद्यमशीलता** : एक्लैले प्राप्त गर्न नसक्ने, सामूहिक प्रयासबाट व्यवसाय सिर्जना गर्न सकिने पारस्परिक पद्धति ।
- आकार, प्रकार, भूगोल वा उद्देश्य फरक भएपनि सहकारी **आर्थिक उद्यमशीलताको स्वयमसेवी संरचना** हुन् ।
- **सामूहिक प्रयास**बाट बचत, लगानी, उत्पादन वा उपयोगिता सिर्जना, प्रशोधन, भण्डारण, बजारीकरण, पहूच विस्तार जस्ता कार्य नै उद्यमशीलतामा पर्दछन् ।

सहकारी उद्यमशीलताका क्षेत्र

- सदस्य केन्द्रीत लगानीमा ब्यावसायिक क्रियाकलाप सञ्चलन गर्नसक्ने
- कार्यक्षेत्र कानूनद्वारा निर्दिष्ट हुने
- सदस्य केन्द्रीत उद्यम र परियोजना सञ्चालन हुने
- पारस्परिक अभ्यासका लागि साझा बन्धन स्थापित हुनुपर्ने
- लगानीका क्षेत्रको निर्दिष्टीकरण हुने
- उद्योग वा व्यवसाय सञ्चलन गर्न छुट्टै दर्ता हुन नपर्ने
- सहकारी सहकारीबीच साझेदारीमा व्यवसाय सञ्चालन गर्नसक्ने
- उत्पादनको आफ्नै ब्राण्ड हुनसक्ने
- व्यवसाय सञ्चालनको अन्य कुरा ऐन र विनियमले तोकेअनुरुप हुने ।

सहकारी उद्यमशीलताका विशेषता

- उत्पादन (सेवा, बस्तु) एवम् लागत कार्यकुशलता
- मेशिन, यन्त्र उपकरण (जडान तथा क्षमताको उपयोग)
- उत्पादनको भण्डारण, प्रशोधन (मूल्य अभिबृद्धि, मूल्य श्रृङ्खला विकास)
- आपूर्ति र बजारीकरण
- उत्पादनको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन
- उत्पादनको ब्राण्डिङ, पेटेन्टिङ
- गुणस्तरको प्रमाणीकरण, मानक निर्धारण
- अन्तरसहकारी व्यवसायिक सहकार्य
- तालीम, अध्ययन र अनुसन्धान
- उत्पादन र व्यवसायको वीमा
- लगानी विस्तार तथा उत्पादन विविधीकरण ।

सहकारी उद्यम केही उदाहरण

- **उत्पादन व्यवसाय** (तरकारी, फलफूल, हस्तकला, शिल्पकला, वास निगालो उद्यम, कृषि उत्पादन, दुग्ध संकलन, प्रशोधन, विउ विजन भण्डारण, विक्री विरतरण, सुगन्धित धुप, माला, खादा, कपडा बुनाइ सिलाइ, चलचित्र, डकुमेन्ट्री, पाठ्य सामग्री, औषधि आदि) ।
- **वितरण र व्यापार व्यावसाय** (खद्रा पसल, उपभोक्ता पसल, विऊ कृषि, कृषिजन्य र अन्य संकलन र बिक्री, घुम्ती पसल, किसानको पोको, महिला श्रृंगार, पोशाक आदि) ।
- **सेवा तथा श्रम व्यवसाय** (अस्पताल, स्वास्थ्य प्रयोगशाला, रेडियो, सिकर्मी, डकर्मी, प्लम्विङ, इलेक्ट्रीसियन, मर्मत आदि) ।
- **विशिष्टीकृत सहकारी व्यवसाय** (कृषि, विद्युत, मल, बैंक, प्रशोधन उद्योग, फ्रेन्चाइज सञ्जाल आदि)

राष्ट्रिय सहकारी नीति २०६९ को मार्गदर्शन

- सहकारी मार्फत सञ्चालन गर्न सकिने व्यवसाय :
  - कृषि उत्पादन, भण्डारण, प्रशोधन, बजारीकरण उद्योग
  - व्यावसायिक पशुपालन, पशुजन्य उद्योग व्यवसाय
  - बनजन्य उत्पादन र प्रशोधन उद्योग
  - विद्यालय व्यवस्थापन, सीपमलक प्रशिक्षण केन्द्र, परामर्श केन्द्र
  - अस्पताल, स्वास्थ्य व्यवसाय
  - पर्यटन व्यवसाय, -श्रमिकको स्वामित्वमा सञ्चालित उद्योग
  - सञ्चार प्रविधि, प्रकाशन, प्रसारण, विस्तार
  - बचत, ऋण एवम् वित्तीय सेवा
  - यातायात तथा उर्जा सेवा
  - जग्गा तथा आवास व्यवसाय, सीपमुलक घरेलु तथा साना उद्योग ।

सहकारी उद्यमशीलताका लागि चाहिने शर्त

- आन्तरिक क्षमता, सीप
  - रणनीतिक दृष्टिकोण (Strategic vision)
  - बजार विश्लेषण र बजार अनुमान (Marketing plan)
  - कार्यक्रमिक योजना (Operational Plan)
  - स्रोत साधन योजना (Resource Planning)
  - उद्योग, व्यवसाय सञ्चालन (Operation,production)
  - जोखिम योजना (Risk Plan)
- संरक्षण र अभिभावकत्व
- सहुलियत, सेवा र प्रोत्साहन
- कानूनी संरचना (सहकारीमैत्री कानून)
- सहकारी संस्कृति

पारदर्शिता किन आवश्यक छ ?

- **सार्वजनिक क्रियाकलापमा पहूच वा जानकारीको विस्तार** (access to the people for the public affairs)
- उज्यालो अपराध र विकृतिको शत्रु हो (Sun shine kills the germs)
- विश्वास र बैधता विस्तारका लागि (Trust building)
- सम्बन्ध विस्तार (Expand relation)
- प्रणालीको प्रभावकारिता बढाउन (System effectiveness)
- कमी कमजोरी पत्ता लगाउन (Error correction)
- शासकीय नवोन्मेष बढाउन (For innovation)
- कार्यसंस्कृति विकास गर्न (Cross functional collaboration)
- जवाफदेहिता बढाउन (Accountability promotion)
- सार्वजनिक क्षेत्र सुधारको पछिल्लो रणनीति पनि हो ।

पारदर्शिता कहाँ देखिन्छ ?

- पदाधिकारीको कार्य आचरण व्यवहारमा
- नीति, नियम, कानून र कार्यविधि परिपालनमा
- निर्णय, सूचना र नागरिक जानकारीमा
- प्रतिवेदन, वजेट तथा वित्तीय विवरणमा
- आचार संहितामा
- प्रेस, सूचना र सञ्चार माध्यममा

पारदर्शिता कसरी बढाउन सकिन्छ ?

- सूचना जानकारी सम्बन्धी पहूच विस्तार (Access to information)
- ऋनुगमन तथा विश्लेषण पद्धति विकास (Assessment and Monitoring)
- नैतिकता र सदाचारिता बढाएर (Ethics and integrity)
- संस्थागत सुधार गरेर (Institutional Reform)
- लक्षित कार्यक्रम सञ्चानल (Targeting Special Issues)
- प्रतिवेदन र प्रकासन (Reporting and disclosure)
- नागरिक अन्तरक्रिया र पृष्ठपोण (Civic Interfacing)
- सूचना प्रविधिको उपयोग, बहुमाध्यम उपयोग (Use of ICT, multichannel)
- पारदर्शिता,सूचना तथा प्रतिस्पर्धा सम्बन्धी कानून लगाएर (Legal framework)
- कानून र कार्यविधिको उदार प्रयोग, स्वविवेकी कटौती कार्य जिम्मेवारी परिभाषा
- आचार संहिता,नागरिक वडापत्र, Process mapping आदि जारी गरेर
- जनदवाव सिर्जना गरेर ।

सहकारीमा पारदर्शिता किन चाहिन्छ ?

- **सदस्य व्यवसाय** हो, सदस्यहरु आफ्नो व्यवसायका विषयमा जान्न चाहन्छन्,
- सहकारी सञ्चालक, व्यवस्थापक **स्वयम विवेचित नियमित** हुन्
- व्यवसायको अवस्थाको **जानकारी**का लागि
- **सुधार** र पृष्ठपोषणका लागि,
- आन्तरिक **अनुशासन** कायम गर्न,
- संस्थाको **निर्णय प्रक्रिया** सुधधारका लागि पृष्ठपोषण, जानकारी लिन
- **बैधता र विश्वासका** लागि
- सहकारी **सुशासन**को रणनीति हो
- सूचना अधिकार कानूनले सूचना दिने दायित्व तोकेको छ। नमागीकन पनि सरोकारवालालाई २० प्रकारको सूचना खुलासा गर्नु पर्दछ।

सहकारीमा पारदर्शिताको अवस्था

- पछिल्लो समय सहकारीमा यी समस्याको देखिनुमा पादर्शिताको अभाव हो :
  - कमजोर स्वनियमन
  - सदस्य केन्द्रीयता र साझा बन्धनमा कमी
  - सदस्य, सञ्चालक । व्यवस्थापकको माजोर विश्वास
  - मान्य लेखा विधिको पालन र प्रतिवेदनको अभाव
  - खराव कर्जा प्रवाह
  - सूचना प्रवाहमा कमी
  - आन्तरिक सुशासनको कमजोर स्तर

सहकारी कारोवारको अनौठौ चक्र (शहर बजारका सस्थामा)

सहकारीका नाममा संस्था दर्ता गर्ने,→संस्थामा पारिवारिक वा स्वार्थ समूहको बर्चस्व कायम गर्ने→ सञ्चालक नै कार्यकारी व्यवस्थापक बन्ने वा आफ्नो मानिसलाई व्यवस्थापक बनाउने→सङ्कलित निक्षेप व्यक्तिगत रुपमा जग्गा तथा अन्य सम्पत्ती खरिद गर्ने→आफन्तलाई ऋृण दिने→संस्थाको रकम अन्य कम्पनीमा लगानी गर्ने वा अर्को कम्पनी खडा गर्ने→कम्पनीको सम्पत्ती धितो राखेर ठूलो कर्जा लिने→विदेशमा समेत शाखा खोली अवैधानिक कारोवार गर्ने र नेपालबाट रकम बाहिऱ्याउने → समस्याग्रस्त भएपछि संस्थाहरुको नाममा हस्तान्तरण गर्ने वा आफै भाग्ने →सदस्यहरुको विल्लीवाठ पार्ने ।

यो नै सहकारी समास्याको कारण । यसो हुनुमा अपारदर्शिता जिम्मेवार छ ।

सहकारी उद्यमशीलता र परदर्शिताका चुनौती

- संवैधानिक आशयअनुरुप कतिपय कानूनहरु सहकारीमैत्री छैनन,
- सहकारी ऐनका व्यवस्थासंग विषयगत ऐन तथा कानुनहरु कि बाझ्छन् कि सहकारीको भावनालाई स्वीकार गर्दैनन् (जस्तै शिक्षा ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, कम्पनी ऐन जस्ता ऐनहरुमा सहकारी उद्योग सम्वन्धी उल्लेख गर्ने (नभएको कारणले इजाजतपत्र, अनुमतिपत्र, स्वीकृति लिनमा कठिनाई भैरहेको) ।
- सहकारी उद्योग व्यावसायका उत्पादनहरुलाई निर्यात र स्वदेशी खपतमा सहुलियत दिने स्पष्ट व्यवस्थाको कमी
- सहकारीलाई सामुदायिक संस्थाभन्दा पनि कम्पनीको रुपमा लिने प्रवृत्ति
- सहकारी संस्थाको आन्तरिक सुशासन र मूल्य मान्यता अवलम्वनको अभाव
- सरकारका तहहरुमा प्रवर्द्धनकारी सोच विकास ।

सहकारी उद्यमशीलता र परदर्शिताका चुनौती

- सहकारी उद्योगबाट उत्पादित वस्तुको गुणस्तर प्रमाण चिन्ह प्राप्ति, प्याटेन्ट राइट प्राप्ति, उत्पत्तिको प्रमाणपत्र प्राप्ति (हाल यस्तो व्यवस्था बारे क्षेत्रगत नीति स्पष्ट नभएकाले अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा समस्या) ।
- उद्योग, व्यवसाय क्षेत्र सम्वद्ध संस्थागत संरचनाहरुमा सहकारी मन्त्रालय, विभाग र सहकारी अभियानको प्रतिनिधित्व गराउने (हाल नभएको अवस्था्) ।
- सहकारी क्षेत्रमा उद्योग, व्यावसाय संस्कृतिको विकास गर्ने चुनौती ।
- साना सहकारीको संख्या धेरै भएको हुंदा औद्योगिक लगानीका लागि आवश्यक पर्ने पूजी सञ्चय पनि चुनौति ।
- सहकारी क्षेत्रको विस्तार उत्पादनमूलक र उद्यम विकासमा गर्ने (हाल बचत ऋण क्षेत्रमा बढी केन्द्रित भएको) ।
- सहकारी उद्यमशीलताका विषयमा साझा बुझाइ र सहयोग परिचालन भएन ।
- आफ्ना व्यवसायका सूचनाबाट स्वयम् सदस्य टाढा, पारदर्शिताको अभावमा सदस्यसंग मात्र होइन, सरकार र नियामसंग पनि विश्वासको संकट ।

अबको रणनीति

- सहकारीमैत्री कानून र नीति व्यवस्था,
- उद्यममैत्री ऋण नीति अवलम्वन,
- सञ्चालक र कर्मचारीमा उद्यमशीलतामुखी क्षमता विकास,
- सदस्य सहभागिताको सुनिश्चिता, सदस्य र सञ्चालक आचार संहिता जारी,
- सदस्य उत्पादित वस्तु बजारीकरणका व्यवस्था, मूल्यशृङ्खलामा लगानी,
- सदस्य क्षमता र चाहनामा लगानीलाई प्राथमिकीकरण र प्रवर्द्धन,
- भूमि बैंक र चक्लाबन्दी खेती प्रोत्साहन
- मौद्रिक नीतिमार्फत विपन्न सहकारी सदूयलाई समूह जमानीमा विनाधितो कर्जा उपलब्ध
- विश्वास र पारदर्शिताका लागि सदस्य सञ्चालक मासिक सम्वाद, **Real time Real Status Reporting ।**

सामाजिक सञ्जालको एउटा कथनको उद्धरण

दिवसको आदर्श वाक्य (थीम) सान्दर्भिक छ तर यी प्रश्नमा संवेदनशीलता माग गर्दछः

१.थिम र व्यवहारबीचको दूरीः सहकारी क्षेत्रका धेरै संस्थामा उद्यमशीलता र पारदर्शिता दुबै पक्ष व्यवहारमा कमजोर देखिएका छन् । हरेक वर्ष आकर्षक थिम घोषणा भए पनि त्यसलाई संस्थागत अभ्यासमा रूपान्तरण गर्ने ठोस संयन्त्र कम देखिन्छ ।

२. उद्यमशीलता नारामै सीमित हुने खतराः : सहकारीको मूल उद्देश्य सदस्यको आर्थिक सशक्तीकरण हो । तर धेरै सहकारीहरू बचत–ऋण कारोबारमै सीमित छन् । उत्पादन, मूल्य श्रृंखला, र नयाँ व्यवसायिक अवसरमा सहकारीको सक्रियता अपेक्षाकृत कम छ ।

३. पारदर्शिताकाे संकट सहकारी क्षेत्रको मुख्य चुनौतीः हालका वर्षहरूमा देखिएका वित्तीय अनियमितता, कमजोर सुशासन र विश्वासकाे संकटले सहकारीको छविमा गम्भीर प्रश्न उठाएका छन् । यस्तो अवस्थामा पारदर्शिता केवल घोषणाको विषय होइन, अनिवार्य सुधारको एजेन्डा बन्नुपर्छ ।

४. नियमन र स्व–अनुशासनको द्वन्द्वः सहकारी स्वायत्त र स्वतन्त्र संस्था भए पनि कतिपयका कमजोर आन्तरिक अनुशासनका कारण सरकारी नियमन कडा हुँदै गएको छ । उद्यमशीलता र पारदर्शितालाई सन्तुलनमा राख्न स्व–नियमनको संस्कृति विकास आवश्यक छ ।

सामाजिक सञ्जालको एउटा कथनको उद्धरण

५. नेतृत्वको उत्तरदायित्वको प्रश्न: सहकारीमा पारदर्शिता र उद्यमशीलताको सफल कार्यान्वयन नेतृत्वको दृष्टि र क्षमता माथि निर्भर हुन्छ । तर कतिपय संस्थाका नेतृत्व लामो अवधिसम्म एउटै समूहमा सीमित हुँदा नवीन सोच र उत्तरदायित्व कमजोर भएको छ ।

६. सदस्य–केन्द्रित उद्यमशीलताको अभाव:सहकारीको उद्यमशीलता सदस्यको उत्पादन, रोजगारी र बजार विस्तारसँग जोडिनुपर्छ । तर व्यवहारमा सदस्य सहभागिता भन्दा संस्थागत वित्तीय कारोबार विस्तारमा मात्र ध्यान केन्द्रित भएको देखिन्छ ।

७. थिम कार्यान्वयनका लागि मापनयोग्य लक्ष्य आवश्यक: यस वर्षको थिमलाई प्रभावकारी बनाउने हो भने स्पष्ट कार्ययोजना, पारदर्शिता मापनका सूचक र उद्यमशील कार्यक्रमहरूको ठोस लक्ष्य तय गर्नुपर्छ । अन्यथा यो पनि अघिल्ला वर्षका थिमहरू जस्तै औपचारिक घोषणामा सीमित हुने सम्भावना रहन्छ। *(बल्लभ तिमिल्सना)*

उद्यमशीलताका केही सफल उदाहरण

- इजिप्टका ४० लाख कृषक कृषि बजार सहकारीमा आवद्ध भै आफ्नो जीवन निर्वाहलाई समृद्ध बनाइ रहेका छन् ।
- पश्चिम क्यामरुनमा COOVALAIF मार्फत दुध आपर्ति गरी खाद्य व्यवहार नै परिवर्तन गरेको ।
- नेदरल्याण्डका १२५ वातावरण र कृषि सहकारीले वातावरण संरक्षण र प्रकृति स्रोत व्यवस्थापनमा सहकार्य गर्दै आएका । एग्रिकोको आलु उत्पादन, अनुसन्धान, विउ विकास र आपर्ति गर्दै आएको छ ।
- निकारागुवाका PRODECOOP ले ४५ अर्गानिक कफी फार्म मार्फत वाह्य व्यापार गर्दै आएको छ । घानाको KAUPA KOPPO ले १६५० सहकारी समाज मार्फत चकलेट र कफी व्यवसायमा उल्लेख्य स्थान लिएको छ ।
- इटालीमा महिला शृंगारकाे कार्यमा सहकारीले धेरै रोजागरी र आया आर्जन गरेको छ ।

केही सफल उद्यमशीलताका उदाहरण

- फिनल्याण्डको सहकारी बैंक -वित्तीय संकटको समस्यालाई नै प्रशोचन गरिदियो)
- जर्मनीको खुद्रा व्यवसाय र पाउरोटी उत्दान गर्ने सहकारी ।
- बेलायतको उपभोक्ता सहकारी (सामुदायिक क्लव अवधारणामा) ।
- न्यूजील्याण्डको ऋक्स ठूलो स्वास्थ्य सेवा प्रदायकका रुपमा छ ।
- क्यालिफोर्नियाको सहकारी विद्युतीकरण ....
- नेपालकामा पनि उद्यमशीलताका उत्कृष्ठ उदाहरण बनेको थुप्रै सहकारी छन् ।

संयमपूर्ण सहभागिताका लागि धन्यवाद